

ОГОЛОШЕННЯ ДО ВСІХ ЄВРЕЇВ КИЄВА

Посилання на розділ книги: Ілюстрації, Книга 1, Розділ 2 (<http://history.kby.kiev.ua/illustrations>)

Посилання:

<http://history.kby.kiev.ua/data/341/b1bph37.jpg>

*(Джерело: Бабин Яр: людина, влада, історія. Документи та матеріали. Електронне видання.
<http://history.kby.kiev.ua/>)*

СВІДЧЕННЯ ДІНИ ПРОНИЧЕВОЇ

"Наближаючись до Бабиного Яру ми почули стрілянину і нелюдські крики. Я почала розуміти, що відбувається, але мамі нічого не говорила. Коли ми вийшли в ворота, нам веліли здати документи, цінні речі і роздягнутися. Один нацист підійшов до мамі і зірвав з її пальця золоту каблучку. Я побачила, як групу за групою роздягнених людей підводять до ями і розстрілюють їх. Я своїми очима бачила цей жах."

(Джерело: Показання свідка, Діни Проничевої, яка вижила в Бабиному Яру, уривок)

СВІДЧЕННЯ Н. ГОРБАЧОВОЇ

Н. Горбачова жила на вул. Тираспольській недалеко від Бабиного Яру: "... протягом цілого дня в Бабин Яр рухалось приблизно 40 вантажних автомашин, які були переповнені єврейським населенням - чоловіками, жінками і дітьми, причому деякі жінки тримали на руках немовлят. Я і ще кілька жінок, які проживали поблизу Бабиного Яру, непомітно для німецької охорони, наблизилися до місця, де зупинялися автомашини і вивантажувалися привезені на них люди. Ми побачили, що в метрах 15 від початку Бабиного Яру німці змушували роздягатися і наказували їм бігти вздовж яру, розстрілюючи, тих, що бігли, з автоматів і кулеметів. Я особисто бачила, як німці кидали грудних дітей в яр. В яру були не лише розстріляні, а й поранені, а також живі діти. Ці німці закопували яр ... "

(Джерело: Свідчення Н. Горбачової, уривок)

УРИВОК З "ЧОРНОЇ КНИГИ"

"Чорна книга" - збірник документів і свідчень очевидців про злочини проти єврейського народу на окупованій нацистами території СРСР і Польщі в роки Голокосту, а також про участь євреїв в опорі проти нацистів під час Другої світової війни, складений і літературно оброблений колективом радянських журналістів під керівництвом Іллі Еренбурга та Василя Гроссмана (в рамках їх діяльності в складі Єврейського антифашистського комітету) в 1940-х роках.

Посилання на файл:

[4-chorna-kniga.pdf](#)

* Текст файлу знаходиться після додатків.

(Джерело: Чорна Книга)

ПЕРШЕ ФОТО, 1941

Військовополонені засипають землю дно Бабиного Яру. В охороні есесівці. Німецька фотоплівка. Жовтень 1941 р.

Посилання:

<http://history.kby.kiev.ua/data/281/appendix29.jpg>

*(Джерело: Бабин Яр:людина, влада, історія. Документи і матеріали. Електронне видання.
<http://history.kby.kiev.ua/>)*

ДРУГЕ ФОТО, 1941

Євреї ідуть вулицями Києва до Бабиного Яру, 29 вересня 1941

Посилання:

http://history.kby.kiev.ua/data/3197/!_Evrei_Kyeva_29_veresna.jpg

*(Джерело: Бабин Яр:людина, влада, історія. Документи і матеріали. Електронне видання.
http://history.kby.kiev.ua/)*

ТРЕТЄ ФОТО, 1941

Трупи на б-рі Т. Шевченко. Удалині ліворуч колишній Галицький ринок (Євбаз). Початок жовтня Жовтень 1941 р. Німецька фотоплівка.

Посилання:

<http://history.kby.kiev.ua/data/307/b1bph3.jpg>

*(Джерело: Бабин Яр: людина, влада, історія. Документи та матеріали. Електронне видання.
<http://history.kby.kiev.ua/>)*

МАТЕРІАЛИ ВІРТУАЛЬНОЇ ВИСТАВКИ

Розгляньте розділи віртуальної виставки "Початок війни", "Вступ німців до Києва", "Доля військовополонених", "Доля євреїв", "Доля ромів", "Доля українських націоналістів", "Доля радянського підпілля", "Доля душевнохворих", "Київ під нацистською окупацією".

Посилання:

<http://memory.kby.kiev.ua/main.html#ua:M,topic:node4,-8>

(Джерело: Віртуальна виставка "Бабин Яр: пам'ять на тлі історії")

ІНСТРУКЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ ГРУП

Посилання на файл:

[9-instrukcii.pdf](#)

* Текст файлу знаходиться після додатків.

(Джерело: Автор)

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Посилання на файл:
<vikoristanoi-literaturi.pdf>

* Текст файлу знаходиться після додатків.

(Джерело: Укладено автором)

Додаток 4

Цитата з «Чорної книжки»

«На світанку 29 вересня київська євреї з різних кінців міста повільно рухалися вулицями в сторону єврейського кладовища, на Лук'янівці. Багато з них думали, що чекає переїзд в провінційні міста. Деякі розуміли, що Бабин Яр - це смерть. Тому в цей день було так багато самогубств.

Сім'ї пекли хліб на дорогу, шили похідні речові мішки, наймали підводи, двоколки. Підтримуючи один одного, йшли старі чоловіки і жінки. Матері несли немовлят на руках, везли їх у колисці. Йшли люди з мішками, згортками, валізами, ящиками. Діти плелися поруч з батьками. Молодь з собою нічого не брала, а літні люди намагалися взяти з дому побільше. Старух, тяжко зітхаючих і блідих, вели під руку онуки. Паралізованих і хворих родичі несли на носилках, на ковдрах, на простирадлах.

Натовпи безперервним потоком йшли по Львівській вулиці, а на тротуарах стояли німецькі патрулі. Таке безліч людей з раннього ранку до самої ночі рухалося по бруківці, що важко було перейти з одного боку Львівської вулиці на іншу. Ця хода смерті тривала три дні і три ночі...

У міру наближення до Бабиного Яру наростав гомін, змішуючись зі стогонами і риданнями.

Під відкритим небом була розгорнута канцелярія, стояли письмові столи. Натовп, що чекала біля застави, організованої німцями в кінці вулиці, не бачила цих столів. Від натовпу кожен раз відокремлювали по 30-40 чоловік і вели під конвоєм "реєструвати". У людей відбирали документи і цінності. Документи тут же кидали на землю: свідки кажуть, що площа покрилася товстим шаром кинутих паперів, первинних паспортів та профспілкових квитків. Потім німці змушували людей роздягатися догола, всіх без винятку - і дівчат, і жінок, і дітей, і людей похилого віку; одяг їх збирали, акуратно складали. У голих людей - чоловіків і жінок - зривали з пальців кільця. Потім кати ставили приречених групами на край глибокого яру і в упор розстрілювали їх. Тіла падали з обриву. Маленьких дітей зіштовхували в Яр живими. Багато, підходячи до місця страти, втрачали розум... Але все ж безліч киян до останньої хвилини розправи не знали, що робили німці в Бабиному Яру»

Титульна сторінка видання «Чорна книга»

Примітка. «Чорна книга» - збірник документів і свідчень очевидців про злочини проти єврейського народу на окупованій нацистами території СРСР і Польщі в роки Голокосту, а також про участь євреїв в опорі проти нацистів під час Другої світової війни, складений і літературно оброблений колективом радянських журналістів під керівництвом Іллі Еренбурга та Василя Гроссмана (в рамках їх діяльності в складі Єврейського антифашистського комітету) в 1940-х роках.

За життя авторів не була опублікована.

Додаток 9

Інструкції та завдання для груп

Інструкція для групи «Представники свідків»

Уявіть, що ви представляєте мешканців Києва періоду нацистської окупації, котрі стали свідками та учасниками подій, які відбувались у Бабиному Яру. Вас запросили на військовий трибунал, який створили для покарання головних військових злочинців Другої світової війни. Вам треба представити сторону свідків та описати їх погляд на події, що відбувались.

Розгляньте запропоновані джерела (додатки 2-4) й знайдіть відповіді на запитання:

- Хто були ці люди? Що про них відомо?
- Подумайте, що вони бачили, чули, відчували?
- Яким було їхнє ставлення до описаних подій?
- Чи можна, на Вашу думку, довіряти цим свідченням і чому?

Підготуйте виступ від імені свідків цих подій, подумайте, щоб вони хотіли сказати на цьому трибуналі.

Інструкція для групи «Слідчі»

«Слідчі трибуналу» формують докази злочину. Вам, як «слідчим», необхідно вивчити наявні у вас документи про події, які відбувались, та сформувані докази наявних злочинів, щоб представити їх під час засідання трибуналу.

Розгляньте запропоновані джерела (додатки 5-7) та опишіть на їх основі події, які відбулися. Знайдіть відповіді на запитання:

- Що зображено на фотографіях?
- Де та коли вони могли бути зроблені?
- Ці фото є репортажними чи постановочними? Поясніть свою думку.
- Хто міг бути фотографом? Припустіть, яку мету переслідував автор, знімаючи на фото ці події?
- Чи можна довіряти цим фото? Чи можна вважати інформацію на фото доказом і чому?
- Які висновки нам дозволяють зробити фотографії? Чи достатньо їх для розуміння повної картини перебігу подій 29-30 вересня 1941 р. в Києві?

Підготуйте виступ за результатами обговорення відповідно до завдання «слідчих».

Інструкція для групи «Історики»

Завдання «Істориків» безсторонньо описати події, що відбувались в Києві в роки нацистської окупації, зокрема події в Бабиному Яру.

Перед тим, як ви почнете працювати з документами, спробуйте уявити сучасного історика. Яким він має бути в наш час? Якими вміннями, навичками, ставленнями і цінностями має володіти історик, щоб об'єктивно висвітлювати історичні події?

Розгляньте запропоновані матеріали (додаток 1 та 8), розділи віртуальної виставки «Початок війни», «Вступ німців до Києва», «Доля військовополонених», «Доля євреїв», «Доля ромів», «Доля українських націоналістів», «Доля радянського підпілля», «Доля душевнохворих», «Київ під нацистською окупацією» та дайте відповіді на запитання:

- Як розпочалася війна та окупація для мешканців Києва?
- Яке уявлення про нацистську расову ідеологію та політику щодо євреїв та інших груп створюють тексти історичних довідок?
- З'ясуйте, в чому полягала нацистська політика щодо «остаточного розв'язання єврейського питання»? Проаналізуйте зміст оголошення від 28 вересня 1941 року? Які емоції це оголошення у Вас викликає?
- Охарактеризуйте ставлення німецьких окупантів до інших груп жертв Бабиного Яру. В чому спільність та відмінність ставлення та долі різних груп жертв?
- Які висновки щодо часу нацистської окупації Києва дозволяють нам зробити ці світлини та тексти?

Підготуйте виступ за результатами обговорення відповідно до завдання «істориків».

Інструкція для групи «Судді»

Уявіть, що ви маєте статус судді. Головна місія судді - здійснювати правосуддя, тобто приймати рішення на основі права та закону.

«Судді» можуть враховувати чи не враховувати доказову базу при винесенні рішення, залежно від рівня її аргументованості. Вам необхідно звертати увагу на все – статистичні дані, походження інформації, відокремлювати факти від оціночних суджень, орієнтуватись на закон і бути справедливими.

Ознайомтесь з джерелами (додатки 1 – 8) та заслухайте доповіді представників груп. Ви вперше проводите подібний розгляд справи і маєте прийняти відповідальне рішення.

Ви маєте право ставити запитання виступаючим під час засідання трибуналу та просити роз'яснень, якщо це потрібно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Черная книга: о злодейском повсеместном убийстве евреев немецко-фашистскими захватчиками во временно оккупированных районах Советского Союза и в гитлеровских лагерях уничтожения на территории Польши во время войны 1941-1945 гг. / Под ред. В. Гроссмана, И. Эренбурга. М.: АСТ: CORPUS, 2015. 768 с.
2. Київ у дні нацистської навали. За документами радянських спецслужб / Упор. Вронська Т.В., Кентій А.В., Лисенко О.Є., Смирнов Г.В. К., 526с.
3. Київський процес. Документи і матеріали. / Упор. Абраменко Л. К., 1995 – 208с. 3. Кузнецов А. Бабий Яр. Роман-документ. К., 2008. 368с.
4. Бабин Яр: масове вбивство і пам'ять про нього. Матеріали Міжнародної наукової конференції 24-25 жовтня 2011 року. К., 2012. 255с.
5. Гісем О., Мартинюк О. Голокост в Україні. 1941-1944. Словник-довідник. К., 2007, 99с.
6. Левітас Ф. Позакласні заходи з історії. Пам'яті Бабиного Яру. Літературно-музична композиція. Харків, 2004. 156с.
7. Бабий Яр: человек, власть, история. Документы и материалы в 5 книгах. Кн.1 / Сост. Евстафьева Т., Нахманович В. К., 2004. 597с.
8. Друга світова війна і доля народів України. Матеріали другої Всеукраїнської наукової конференції м.Київ. 30-31 жовтня 2006 р. К., 2007. 416с.
9. Віртуальна виставка "Бабин Яр: пам'ять на тлі історії".
10. Документальний фільм "Бабин Яр у пошуках пам'яті".